

KLIIMAMINISTEERIUM

K Ä S K K I R I

Tallinn

[Registreerimise kuupäev] nr
[Registreerimisnumber]

Munamäe sihtkaitsevööndi tsoneeringu muutmise
menetlusest keeldumise otsuse eelnõu

1. ASJAOLUD

1.1. Rõuge vallavolikogu esitas 25.05.2023 Keskkonnaministariumile (edaspidi Kliimaministarium) ettepaneku¹ Haanja looduspargi Munamäe sihtkaitsevööndi tsoneeringu muutmiseks (edaspidi ettepanek).

Ettepaneku eesmärk on tagada eeldused vana metsa uuendamiseks ja võimalusel metsale iseloomuliku elustiku säilimiseks. Ettepanekus tuuakse välja järgmised kaalutlused:

- Üraski levik Munamäel on olnud kiire ja kahjustused ulatuslikud ning olgugi, et tegemist on bioloogilise eluea lõppu jõudnud, seen-nakkusest ja viimaste aastate põudadest nõrgestatud metsaga, vajab olukord aktiivset sekkumist enne, kui tegevusetuse tõttu hävib kogu Suur Munamäe kattev kuusik.
- Metsaseaduse § 42 lõike 1 punkti 1 kohaselt on metsaomanik kohustatud muuhulgas jälgima metsa seisundit, kaitsma metsa kahjurite ja haiguste eest. Maastiku ilme on tänu kuivanud ja murdunud puudele juba oluliselt muutunud, mis asendub üksnes sarapuuvõsaga.
- Sihtkaitsevööndi tingimustes, kus mets on jäetud looduslikule arengule, on tekitanud olukorra, kus surnud puudega ala aina laieneb. Kui surnud ja surevate kuuskede tõttu muutub ala valgus-, niiskus- ja toitainete tingimused, siis see on kõrgendatud oht kaitstavate liikide hukkumisele.
- Munamäe sihtkaitsevööndi piiranguvööndiks muutmisega saaks uuendada metsa pideva protsessina arvestades metsa seisundit, ehk korrastada üraskikahjustusega alasid, raiuda ohtlikke puid, istutada tekkinud häiludesse uued puud ning teha turismiobjektile kohaseid korrastustöid.
- Seoses ulatusliku üraskikahjustusega on Suure Munamäe kui olulise maamärgi visuaalne väärikus kadumas.
- Sihtkaitsevööndi tingimustes ei ole tagatud kaitse-eesmärkide täitmine ja kaitstavad väärtused on juba hävinenud või hävimas. Piiranguvöönd kui paindlikemate reeglitega vöönd sobib märkimisväärselt paremini mitmekesiste väärtustega piirkonna eripäradega arvestamiseks. Praegune kaitsekord ei võimalda hoida aastasadadega looduse ja inimtegevuse koosmõjus kujunenud rikkusi.
- Suure Munamäe näol on tegemist eeskätt turismiobjektiga, mille külastamiskohaks on mäe tipus olev vaatetorn. Sellest tulenevalt tuleb esmajoones tagada külastajate turvalisus.

¹ Dokumendi haldussüsteemis nr 8-2/23/2272

- 1.2. Haanja looduspargi² peamiseks kaitse-eesmärgiks on kaitsta, säilitada ja tutvustada Eesti kõrgeimat kuhjelist saarkõrgustikku, esinduslikke ürgorgusid, loodus- ja pärandmaastikke ning looduse mitmekesisust, aidata kaasa kohaliku eluolu edendamisele ja säästva puhkemajanduse arengule ning kaitsta kaitsealuste liikide elupaiku.
- 1.3. Kaitse-eeskiri sätestab Munamäe sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärgi³, milleks on metsakoosluste, sealhulgas rohunditerikaste kuusikute (9050) säilitamine, maastikuilme säilitamine ja kaitsealuste liikide elupaikade kaitse.
- 1.4. Haanja looduspark kattub Natura 2000 võrgustiku⁴ Haanja loodusala (EE0080613) ja Haanja linnualaga (EE0080613). Haanja loodusala eesmärgiks on muuhulgas rohunditerikkad kuusikud (9050) kui ka vanad loodusmetsad (9010*).
- 1.5. 28.06.2023 palus Kliimaministeerium võtta loodusobjekti kaitse-eeskirja muutmise ettepanek töösse ja korraldada Keskkonnaametil (edaspidi ka *KeA*) vastavalt LKS § 8 lõikele 3 ettepanekus nimetatud loodusobjekti kaitsekorra muutmise põhjendatuse ja otstarbekuse ekspertiisi koostamine⁵.
- 1.6. Keskkonnaamet koostas ekspertiisi ning saatis selle⁶ Kliimaministeeriumile tutvumiseks 25.09.2023.

Ekspertiisi peamine järeldus on see, et Munamäel paiknevad elustikuga seotud väärtused on riikliku looduskaitse planeerimisel prioriteetsed ja Munamäe piiranguvööndisse tsoneerimine ei ole otstarbekas.

- Metsakooslused, sh loodusdirektiivi elupaik rohunditerikkad kuusikud (9050), on Munamäe sihtkaitsevööndis säilinud. Munamäe sihtkaitsevööndis on EELISE andmetel registreeritud elupaika 15,7 ha⁷ ja selle esinduslikkus on väga hea. Tulevikus arenevad sellised kooslused looduslike protsesside tulemusel tõenäoliselt esmatähtsaks elupaigatüübiks vanaks loodusmetsaks (9010*), kus puistu koosseisus on olulisel määral ka teisi liike peale hariliku kuuse⁸. Kokkuvõtvalt ei ole metsaelupaigatüübi seisund Munamäel käesolevaks hetkeks halvenenud – vastupidi, looduskaitse väärtus on tõusnud, sest kooslus on saanud areneda pikka aega ilma inimesepoolse sekkumiseta. 2024. aastal viiakse alal läbi inventuur andmete täpsustamiseks.
- Munamäe sihtkaitsevööndis on maastikuilme muutumas. Valdavalt domineerivad veel eluspuud. Vanad kuused on jõudnud oma bioloogilise eluringi lõppjärku. Ürask kiirendab protsessi, mille tulemusena on maastikus märgata enam kuivanud puid, kuid ala üldilme ei ole oluliselt muutunud. Alal on viimase 30 aastaga esimese rinde täius vähenenud, kuid vana metsa puhul on see tavaline.
- Keskkonnaameti droonifotod⁹ viitavad, et üraseki laienemine ei ole olnud nii intensiivne, kui möödunud (2022) aastal. KeA tuvastas fotode võrdluses, et eelmise aastaga võrreldes on lisandunud 4 kuivanud kuuske üraseki I põlvkonna kahjustuste järel.
- Munamäe sihtkaitsevööndis on varasemalt registreeritud I kaitsekategooria liigi Brauni astelsõnajala (*Polystichum braunii*) kasvukoht. Brauni astelsõnajalg on 2017. a

² Haanja looduspargi kaitsekord kehtestati Vabariigi Valitsuse 22.01.2015 määrusega nr 10 „Haanja looduspargi kaitse-eeskiri“. Allikas: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123012015006?leiaKehitiv>

³ § 9 lõige 4

⁴ Ala esitati Euroopa Komisjonile Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 korraldusega nr 615 Allikas: <https://www.riigiteataja.ee/akt/790098?leiaKehitiv>

⁵ Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis nr 7-4/23/13474

⁶ Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis nr 7-4/23/13474-2

⁷ EELIS ID 863760954, 863667394, 865128668

⁸ 6 A. Palo „Loodusdirektiivi metsaelupaikade inventeerimise juhend“. Tartu, 2018.

⁹ Lennud kuupäevadel 01.06.2023 ja 25.08.2023

ohustatuse hinnangu järgi kriitilises seisus, sest liigi leiukohti on Eestis ainult kaks. EELISE andmetel¹⁰ on seal läbi aastate (2002-2023) arvukus olnud järgmine:

2002 - 16 Taime (isendit);
2005 - 17 Taime (isendit);
2009 - 17 Taime (isendit);
2013 - 16 Taime (isendit);
2014 - 17 Taime (isendit);
2015 - 17 Taime (isendit);
2018 - 11 Puhmikut/kogumikku;
2020 - 13 Puhmikut/kogumikku;
2023 - 11 Puhmikut/kogumikku.

Kuigi liigi kasvukohas on kuused peamiselt asendunud lehtpuudega, on Munamäe asurkonna arvukus püsinud siiski stabiilne. KeA kaalub toomingu ja lodjapuude valikulist eemaldamist, kuid sarapuud on olulised varjuandvad ja alustaimestikku kujundavad komponendid metsa alusrindes ja need on vajalik sõnajala kasvukohas säilitada.

- 1.7. Munamäe sihtkaitsevööndis teostati 2023. aasta suvel kaitsealuste sammalde ja samblike inventuur¹¹ (edaspidi *samblike, sammalde inventuur*). Selle käigus leiti I kaitsekategooria samblaliik roheline hiidkupar (*Buxbaumia viridis*), mis on ühtlasi ka loodusdirektiivi II lisa liik, II kaitsekategooria liigid rohe-tilksamblik (*Biatoridium monasteriensis*) ja võrk-nuisamblik (*Sclerophora peronella*) ning III kaitsekategooria liigid harilik kopsusamblik (*Lobaria pulmonaria*) ning sulgjas õhik (*Neckera pennata*). Kokku registreeriti vähemalt 85 sambliku- ja 35 samblaliiki. Punase nimestiku ohukategooriatesse CR-NT kuuluvaid sambla- ja samblikuliike leiti kokku 7, sh ka üliharuldase (kriitilises seisundis) ripp-lapiksambliku (*Parmelia submontana*) erakordselt suur populatsioon. Metsa vääriselupaiga indikaatorliike leiti 9.
- 1.8. Kliimaministeerium palus oma 10.01.2023 kirjaga¹² tutvustada ekspertiisi menetlusosalistele ning koostada ekspertiisist lähtuvalt lõplik otsuse eelnõu.
- 1.9. 06.12.2023 toimus kohtumine Rõuge valla keskkonna- ja korrakaitsekomisjoniga, kus Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Sander Laherand ja looduskasutuse osakonna juhtivspetsialist Märt Holtsmann tutvustasid valminud ekspertiisi ettepaneku tegijale.
- 1.10. 15.12.2023 esitas Rõuge vallavolikogu ekspertiisile omapoolsed täiendus- ja parandusettepanekud¹³.
- 1.11. 11.01.2024 toimus täiendav arutelu Rõuge vallavolikogu liikmetega. Sander Laherand tutvustas ekspertiisis arvestatud ettepanekuid ning selgitas täiendavalt Keskkonnaameti seisukohti. 16.01.2024 saatis Keskkonnaamet täiendatud ekspertiisi ettepaneku esitajale.

---

¹⁰ Eesti Looduse Infosüsteem

¹¹ Registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 17.08.2023 nr 5-2/23/130

¹² Registreeritud KeA DHS nr 7-4/22/23186-2

¹³ Registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis 15.12.2023 nr 7-16/23/22253-2

2. PÕHJENDUSED

- 2.1. Igäühel on õigus esitada kaitse alla võtmise algatajale ettepanek kaitsealuse objekti kaitse-eeskirja muutmiseks koos põhjendustega¹⁴. Kaitse alla võtmise algataja korraldab kaitsekorra muutmise põhjendatuse ja otstarbekuse ekspertiisi¹⁵. Kui ekspertiisi tulemusest nähtub, et kaitsekorra muutmine ei ole otstarbekas, võib kaitse alla võtmise algataja keelduda kaitse alla võtmise menetluse algatamisest, edastades ettepaneku tegijale kaitse alla võtmise algatamisest keeldumise otsuse koos eksperdi arvamusega¹⁶.
- 2.2. Eeltoodust tulenevalt oli Rõuge vallavolikogul õigus esitada ettepanek Haanja looduspargi kaitse-eeskirja muutmiseks. Ekspertiisi ülesanne oli tuvastada, kas alal leiduvate väärtuste kaitset on otstarbekam tagada läbi tsoneeringu muutmise.
- 2.3. Tehtud ettepanekus rõhutatakse kaitseväärtuste seisundi halvenemist või hävimist, mille vastu aitab sihtkaitsevööndi kaitsekorra asendamine piiranguvööndi kaitsekorraga, millega on võimalus metsa järk-järguliselt uuendada või uuendamisele kaasa aidata. Anda noortele kuuskedele võimalus kasvada võsa eemaldamise tulemusena ning kuivade kuuskede langetamisega.
- Piiranguvööndis¹⁷ on majandustegevus lubatud, arvestades looduskaitseseadusega sätestatud kitsendusi. Piiranguvööndis on keelatud uuendusraie, kui kaitse-eeskiri ei sätesta teisiti. See tähendab, et muud raied nagu hooldusraied on siiski lubatud. Hooldusraiete (sh sanitaarraie) lubamine piiranguvööndis võib kahjustada tundlike liikide jaoks vajalikku metsastruktuuri ja seeläbi metsaelupaika. Samuti võib sellel olla oluline mõju maastikuilmele. Piiranguvööndites raie lubamisel saab sageli pinnas vähemal või suuremal määral kahjustatud. Metsaseaduse § 2 järgi on metsa majandamine säästlik juhul, kui on tagatud mh elustiku mitmekesisuse säilimine. Samblike, sammalde ekspertiis viitab, et sanitaar- ja väiksemad lageraied Munamäel kahjustaksid sealseid kaitsealuseid/ohustatud liike. Liikide bioloogiat arvestades ei ole realistlik väita, et (uuendus)raietega oleks metsamajandus Munamäel loodusväärtusi arvestav ja säästlik.
- Sihtkaitsevöönd¹⁸ moodustatakse väljakujunenud või kujundatavate looduslike koosluste säilitamiseks. Sihtkaitsevööndis asuvaid loodusvarasid ei arvestata tarbimisvarudena. KeA selgitab, et Munamäe sihtkaitsevööndis on võimalik ka kaitsekorda muutmata kooslusi vajadusel kujundada, kui see on vajalik kaitse-eesmärkide täitmiseks. Ka on lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Tegevused peavad tuginema kas Haanja looduspargi kaitsekorralduskavale või liigi tegevuskavale.
- 2.4. Arvestades lõppenud Looduskaitse arengukavaga seotud eesmärged ja meetmeid ning Euroopa Liidu elurikkuse strateegiat, on riigi esmane ülesanne peatada liikide ja elupaikade kadu ning tagada nende soodne seisund¹⁹.
- 2.5. Metsaelupaigatüüpe, sh rohunditerikkaid kuusikuid ohustab Eestis ja Euroopa peamiselt majanduslikel eesmärkidel tehtav metsaraie, sh uuendusraie. Intensiivsed raied muudavad metsa struktuuri olulisel määral, mille tulemusel muutub see ühetaoliseks. Seetõttu kaob üldine liikide mitmekesisus, sest neile sobivat elukeskkonda on vähem. Loodusdirektiivi

¹⁴ LKS § 8 lg 1, LKS § 13 lg 1. Allikas: <https://www.riigiteataja.ee/akt/106072023018?leiaKehtiv>

¹⁵ LKS § 8 lõige 3.

¹⁶ LKS § 8 lõige 4.

¹⁷ LKS § 31 lg 1

¹⁸ LKS § 30 lg 1

¹⁹ LKS § 3.

rakendamise aruande²⁰ järgi ei ole Eestis metsaelupaikade seisund valdavas osas soodne ning Euroopa Komisjon algatas 9. juunil 2021. a Eesti Vabariigi suhtes rikkumismenetluse²¹. Metsaelupaikade säilimise kaitseks on vajalik selline kaitsekord, kus majanduslike eesmärkidel tehtavad raied on keelatud. Et ranget kaitset tagada, planeeritakse ka looduskaitseseaduse muutmist²². KeA on peatanud piiranguvööndites metsaelupaigatüüpidesse planeeritud raied. Seega ei ole võimalik Munamäel raiet teha ka juhul, kui Munamägi tsoneeritakse piiranguvööndisse, kuna elupaigatüüp katab kogu ala.

Munamäe üraskikahjustus ja selle tagajärjel surevad puud ei mõjuta elupaigatüübi rohunditerikaste kuusikute seisundit. Metsaelupaikade inventeerimise juhendi järgi on looduslikult taastuvad looduslike häiringute alad sh putukarüüstealad olenemata I rinde vanusest ja olemasolust väga esinduslikud²³.

- 2.6. Liikide seisundit loetakse soodsaks²⁴, kui selle asurkonna arvukus näitab, et liik säilib kaugemas tulevikus oma looduslike elupaikade või kasvukohtade elujõulise koostisosana, kui liigi looduslik levila ei kahane ning liigi asurkondade pikaajaliseks säilimiseks on praegu ja tõenäoliselt ka edaspidi olemas piisavalt suur elupaik. Sihtkaitsevööndi kaitsekord Munamäel, kus raie on keelatud, annab võimaluse erinevatele liikidele (k.a ohustatud liikidele) vanade, surevate ja surnud puude asustamiseks. Seeläbi populatsioonid suurenevad ja laienevad, muutuvad elujõulisemaks, mis ongi looduse kaitseks oluline.

Brauni astelsõnajalg kasvab kuuse-segametsades nõlvadel ning taimi ohustab metsaraie ning sellega kaasnev hüppeline kasvutingimuste muutus ja tallamine. Kuna sihtkaitsevööndis on majandustegevus, looduvarede kasutamine ning turism tähistamata kohtades keelatud ning rahvaürituste korraldamine vastavalt kaitse-eeskirjaga reguleeritud, siis on liigi kasvukoht tõhusamalt kaitstud sihtkaitsevööndis. Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud liikide kasvutingimuste parandamine, seega vajadusel saab seal taimede kasvukohas sarapuuvõsa piirata või taimedele langenuid puid eemaldada. Piiranguvööndis on oht muuta valgustingimusi jm suuremal määral, mistõttu risk populatsiooni seisundi halvenemiseks või hävimiseks on reaalne. KeA jälgib liigi seisundit ning kaalub kaitsekorralduslike tööde vajalikkust, millele osundatakse riiklikus seires.

Roheline hiidkuper kasvab hästilagunenud okaspuu lamatüvedel. Otseseks ohuks on okasmetsade majandamine ning raievanuse langetamine, mistõttu liigile sobivat jämedat kõdupuitu jääb metsades järjest vähemaks. Kuuse-kooreüraski kahjustuste tõttu tekib alale sobivat substraati aja jooksul juurde. Kahjustatud puud ei sure ega lange maha korraga. Haanja looduspargi Suure Munamäe leid on seni ainukene Võrumaal.

Kokkuvõttes tagab range kaitsekord sobiva elupaiga väga mitmele haruldasele ja ohustatud liigile. Piiranguvööndi kaitsekorraga sobilikud elupaigad võivad hävida. Ühtlasi võib hävida seetõttu ka Eesti esinduslikum peamiselt lehtpuid asustav ripp-lapiksambliku populatsioon.

- 2.7. Suur Munamägi on Haanja looduspargi kõige populaarsem külastusobjekt. Seega on oluline hoida külastajatele taristu lähedane ala visuaalselt korras. Taristu lähedalt puhvriga 30 m on KeA loaga võimalik eemaldada ohtlikke puid, alusmetsa ja põõsarinnet, aitamaks kaasa ala uuenemisele kuuse ja sobilike lehtpuudega (pärn, tamm). Juhul, kui maastikuilme

²⁰ https://cdr.eionet.europa.eu/Converters/run_conversion?file=ec/eu/art17/envxtxasa/EE_habitats_reports201907-083848.xml&conv=589&source=remote

²¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ET/INF_21_2743

²² <https://keskkonnaamet.ee/uudised/keskkonnaamet-peatab-raied-natura-alal-asuvates-metsaelupaikades>

²³ A. Palo, „Loodusdirektiivi metsaelupaikade inventeerimise juhend“. Tartu, 2018. lk 29.

²⁴ LKS § 3 lõige 2

muutub olulisel määral ning koosluse kujundamine maastikuilmest lähtuvalt on põhjendatud, on võimalik kaitsekorralduskavas käsitleda vajalikke töid (kujundusraieid) ning tingimusi. Selleks on koostatud juhis Munamäe sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärkide saavutamiseks. Kuna hetkel on ürasekikahjustus aeglustunud, siis on ka maastikuilmes toimuvad muutused 2023. aastal aeglustunud.

3. OTSUSTUS

Arvestades käesoleva käskkirja punktis 1 toodud asjaolusid, punktis 2 toodud põhjendusi, Keskkonnaameti 2023. a koostatud ekspertiisi tulemusi ning looduskaitseaduse § 7 lõike 1 ja § 8 lõigete 4 alusel, otsustan:

- 3.1. Keeldun Rõuge vallavolikogu esitatud ettepaneku kohase Haanja looduspargi Munamäe sihtkaitsevööndi tsoneeringu muutmise menetluse algatamisest.
- 3.2. Keskkonnaametil kaaluda looduslähedast maastikuilme kujundamist ilma kaitse-eesmärke kahjustamata ning tsoneeringut muutmata, arvestades kaitsekorralduskavas fikseeritud kokkuleppeid.

Käskkirja saab vaidlustada 30 päeva jooksul teatavaks tegemisest arvates, esitades kaebuse halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

(allkirjastatud digitaalselt)
Kristen Michal
Minister